

fundets norm for, hvad det er at være en rigtig mand. I helte­dig­tingen bliver hun opfattet med sympati, men i det 13. århundredes slægtssagaer breder tvivlen sig om hendes berettigelse. Når for­standige mænd ønsker at stifte fred, er det deres kvinder, der får dem til at fortsætte de endeløse myrderier. I den seneste af de store sagaer, Njals Saga, optræder omkring halvdelen af sagadigtingens hævn­æggersker. I sam­tidssagaerne der­imod optræder kun tre kvinder, som ægger til hævn: Dér kan mændene så glimrende selv finde ud af at fortsætte de ødelæggende kampe. Kvinden, der ægger til hævn, er en rent litterær figur; hun bringer handlingen videre og bidrager til spændingen; men forfatteren af Njals Saga, der har set den islandske fristat gå til grunde, omtaler hende ikke for det gode: Hans ideal er det ærefulde forlig.

Ifølge Jenny Jochens optræder den oldnordiske litteraturs kvinder for at definere, hvad det er at være en mand. Derved bidrager de til »gender-history«, kønsidealernes historie, nok så meget som til kvindernes historie. Hvis kvinder havde haft virkelig politisk magt i sturlungetidens Island, ville de ikke have optrådt i litteraturen som dem, der måtte nøjes med at ægge deres mandfolk. Uden polemik punkterer Jenny Jochens myten om den stærke nordiske kvinde.

P.S.: Under optakten til Blodgildet i Roskilde fortæller Saxo (Saxo 14:XVI-II:2. WH 138), at Thorberns hustru (en kvinde han kan have kendt) ægger Svend Grathe til drabet på Knud Magnusson. – Er denne *Hetzerin* en rent litterær figur?

Rikke Malmros

Niels Skyum-Nielsen: *Fruer og Vildmænd*, II: Dansk Middelalderhistorie 1340-1400. (Akademisk Forlag, 1996). 192 s., 198 kr.

I forordet til *Fruer og Vildmænd I* (1996) oplyste Inger Dübeck, at Skyum-Nielsen ved sin død i 1982 efterlod sig et komplet manuskript *Fruer og Vildmænd. Dansk Middelalderhistorie 1250-1400*. Kun for tiden frem til 1340 havde forfatteren nået at færdigredigere manuskriptet, og udgiverne besluttede sig derfor til at dele udgivelsen. Den manglende færdigredigering skinner i bind II igennem i den undertiden meget summariske fremstillingsform og naturligvis i diverse inkonsekvenser og unøjagtigheder i detaljen, men spiller næppe nogen rolle for helheden, fordi Skyum-Nielsens Danmarkshistorie ligesom Arups så udpræget er en krønike med kronologien og den politiske historie som rygrad og de sociale og kulturelle afsnit placeret hen ad vejen, hvor det nu kan falde sig. Det må imidlertid have været endnu vanskeligere end for første bind at færdiggøre notehenvi­snin­gerne, dette fortjenstfulde arbejde er udført af Thomas Riis, og at udarbejde litteratur- og kildefortegnelser. Marianne Ritzau har taget sig af disse, ligesom hun har fremfundet illustrationsmaterialet, og det er lige så glimrende gjort som af Søren Kaspersen i bind I. I modsætning til, hvad der er blevet norm i vore dage, er der ingen billeder i farve, men man savner dem ikke.

Skyum-Nielsen har systematisk gennemgået *Diplomatarium Danicum* fra en ende af, læst kilderne fremfor at omskrive sine forgængere, således som han flere gange betoner det (s. 51, 66). Som den fremragende kildelæser han var, medfører dette naturligvis mange gode og nye iagttagelser, men også nogle fejlskud, som jeg skal vende tilbage til. Blandt de gode iagttagelser skal nævnes vurderingen af Nebbegårds-aftalen 1348, hvor det hedder: »Herved er overenskomsterne af 1340-41 brudt og knækket for holstenerne ... som blæst bort«. Hans manglende gennemlæsning

af manuskriptet har til gengæld medført, at opregningen af tallene for pantesummerne umiddelbart er blevet uforståelig. I det udenrigspolitiske, europæiske stof forlader han sig forståeligt nok mere på andre historikere, f.eks. på Sven Tägils bog om *Valdemar Atterdag och Europa*. Men der er tale om en noget vilkårlig brug. Tägil bruges således ikke til at diskutere, hvorfor Valdemar har tyskere, brandenburgere, som rigsembedsmænd 1341-42 (s. 20 og 22). Og andre steder polemiserer Skyum-Nielsen imod sine forgængere, men uden at nævne dem.

Bind I og II udgør, som anført, en helhed, er tænkt som en samlet fremstilling af Danmarkshistorien 1250-1400 og skal derfor her vurderes som en sådan. Den politiske historie står i centrum, og fremstillingen af den er spændende læsning, om end nok mest for den læser, som har god forhåndsviden. Periodens rigslovgivning (i bind II 1354, 1360, 1376, rigsrådets reponsum 1377 el. 1385, 1396) og Den sorte Død tages ind i den kronologiske fremstilling, men hvor lovkilderne i bind I bruges i en meningsfyldt sammenhæng, bliver der i bind II blot tale om kommenterede referater, og enhver diskussion af pestens eventuelle virkninger på længere sigt mangler. Skyum-Nielsen vidste naturligvis, at andre historikere havde diskuteret det 14. århundredes krise. Det viser sig f.eks. ved, at han s. 71 en passant kommenterer en paragraf i Olufs håndfæstning med »der er nu stærk strid mellem jorddrotterne om jorddyrkerne, utvivlsomt på grund af opgangstiden for småfolk i landbruget«. Hvilken opgang og hvorfor? må den uforberedte læser spørge. Det her anførte har naturligvis sin baggrund i, at han ikke fik færdiggjort arbejdet, men også i hans manglende interesse for at diskutere udviklingslinier.

Det må være en tilfældighed, at der i

bind II kun findes et enkelt af de sociale eller kulturelle sær afsnit, det kompetente og informative »Åndens proleterer« om franciskanere og dominikanere, mens der i bind I er mange sådanne afsnit, om ridderidealer (hvortil kalkmalerier), danske filosoffer i Paris, byretter og Skånemarked, tiggere og hospitaler, kvinders kår, berømte håndskrifter, konge-, bise- og stormandsbørge. Men det er ikke nogen tilfældighed, at de udvalgte emner samler sig om konge og kirke, »fin-kultur«, kvinder og fattige, mens bønder og adel, og i det store og hele ligeledes byerne, ikke behandles nærmere. Forfatterens sympati eller forståelse for adels og bønders funktion i samfundet kan ligge på et meget lille sted, adelen er røverisk og brutal, og bønderne tilhører mellemklassen, ejer kvæg og er velhavere. Et pudsig vidnesbyrd om hans sympatier er tolkningen af slaget ved Visby i 1361, hvor det ikke bliver bønderne, som bliver ofre for Valdemars angreb. Sjællandske Krønike betegner nemlig Valdemars faldne modstandere som *inquilini*, af Skyum-Nielsen oversat til småfolk og proleterer. Oversættelsen dækker den gængse brug af ordet *inquilinus*, men er urimelig i sammenhængen, Ellen Jørgensen oversætter kort og godt med mænd (jf. også Hammerströms Glossarium). Hans fremhævelse af kvindernes rolle og beundring for Valdemar Atterdag, parret med hans trang til selv at læse kilderne, resulterer i en eklatant fejltolkning af to breve fra 1348, hvorved to enker overlod kongen deres gods (II, s. 27). Overdragelserne opfattes som gaver til kongens rigssamling, bl.a. med henvisning til, at den ene af enkerne skyder sine arvinger til side til fordel for »min allerkæreste herre kongen«. Der er tale om en maskeret konfiskation! Den anden enke måtte i øvrigt afstå sit gods for sine forfædres brøde.

Den fremførte kritik bør ikke skygge

for det værdifulde i, at det efterladte manuskript er blevet udgivet. Også det andet bind, fordi de to bind udgør en helhed. Det er værdifuldt, at Skyum-Nielsen har gennemlæst *Diplomatarium Danicum* og konsekvent giver kildehenvisninger. Den politiske historie er levende skildret, om end noget indforstået. Den særlige fokus på den egentli-

ge underklasse, og på kvinderne, er et moderne træk. Den manglende interesse for at forstå, hvordan samfundet fungerede og udviklede sig, er for mig en væsentlig mangel, mens fikseringen på og beundringen for Valdemar og Margrethe måske virker lidt gammeldags, men umiddelbart charmerer.

Erik Ulsig

NYERE TID

Per O. Hernæs: *Slaves, Danes, and African Coast Society. The Danish Slave Trade from West Africa and Afro-Danish Relations on the Eighteenth-Century Gold Coast.* (University of Trondheim, Department of History, 1995). 420 s.

Da den florissante handelsperiode satte ind i den danske helstat, omtrent samtidig med den amerikanske uafhængighedskrig, kunne danskerne allerede se tilbage på en lang tradition for oversøisk handel og kolonihandel. Dannebrog blev hejst 1620 første gang i Trankebar i Sydindien. Omtrent et halvt århundrede senere fulgte erhvervelsen af Jomfruøerne i Caribien og opførelsen af flere fæstninger ved den vestafrikanske Guldkyst, og i første halvdel af det 18. århundrede kom Grønland for anden gang under dansk herredømme.

Udforskningen af den danske atlantiske trekantshandel har afstedkommet kontroverser mellem historikerne, som først og fremmest har samlet sig om spørgsmålet, om afskaffelsen af slavehandelen under dansk flag skete af humanitære grunde, eller der simpelthen var tale om økonomisk nødvendighed? I denne debat er teorier og grove modelforestillinger blevet inddraget, hvilke

ofte ikke har kunnet stå for nærmere empirisk kontrol.

Heroverfor har Per O. Hernæs valgt en mikrohistorisk tilgang, hvilket muliggør en bedre funderet vurdering af den atlantiske trekantshandel som fænomen. Hele to kapitler omhandler en kvalitativ, eksemplarisk beskrivelse af afro-danske kontakter og en tilsvarende kvantitativ fremstilling af dansk Afrika-handel.

Forfatteren redegør eksempelvis for stammefyrsten (Caboceer) Tetteh Djabaku's politiske forbindelser, eller snarere forviklinger, med danskerne i de lokale magtsystemer på den vestafrikanske Guldkyst. Af særlig betydning var drøftelserne (»palaver«) mellem stammefyrsten og de europæiske købmænd, hvilket Hernæs behandler i ét kapitel. Han har herved befriet dette begreb for dets negative betydning og placerer institutionen med essentiel funktion i det lokale magtsystem.

Begge bogens kvalitativt orienterede kapitler beskæftiger sig med omfanget af den danske transatlantiske slavehandel og betydningen af varebyttet under Dannebrog for selve Guldkysten. Forfatteren når herved til det resultat, at trekantshandelen under dansk flag som helhed betragtet snarere var af marginal betydning. Afslutningsvis bliver både